

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานการบรรยายพิเศษ

เนื่องในโอกาส “วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สวัสดิ์ทุก ๆ ท่านที่อยู่ในที่นี้ ไม่ว่าจะป็นทั้งคณาจารย์ ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันที่มาชุมนุมพร้อมกัน และก่อนอื่นก็เห็นจะต้องขอภัยแก่ทุก ๆ ท่าน ที่ไม่สามารถที่จะปฏิบัติดังที่มีความตั้งใจไว้ตั้งแต่ต้น กล่าวคือ เมื่อตอนทริเริ่มจัดงานกับคณะผู้จัดการงานนี้ ก็ได้ตกลงว่าป็นหนึ่ง ๆ คงจัดงานสังสรรค์พบปะกัน แต่ในเมื่อมีคนต้องพบมาก การจัดงานสังสรรค์ก็คงทำไม่ได้อย่างปกติที่เขาสังสรรค์กัน คือ ไปร่วมรับประทานอาหารและจะมีอะไรอีกก็ไม่ทราบ ไม่เคยสังสรรค์ เราก็จะจัดแบบของเราเป็นพิเศษ คือ จะให้ผู้ที่มาได้พบกันและในขณะเดียวกันก็มีกิจกรรม ซึ่งเป็นทั้งกิจกรรมบันเทิง ได้แก่การร้องรำทำเพลงหรืออาศัยศิลปะชนิดต่าง ๆ กับอีกประการหนึ่งในเมื่อเราเป็นสถาบันการศึกษาในระดับสูง จะมีสิ่งใดในการบันเทิงก็ย่อมเป็นการบันเทิงทางด้านสมองและสติปัญญา จึงได้รับว่าแต่ละปี ก็อาจจะพยายามคิดหาอะไรมาเป็นปราชญ์ เพื่อที่จะกล่าวแล้วจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อทุกท่านที่มาชุมนุม ไม่ว่าจะป็นส่วนเล็กน้อยก็ตาม สิ่งทีพูดนั้นก็อาจเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือตรงตามความเห็นของทุก ๆ คนเสมอไป ก็เป็นการเอ่ยขึ้นมาเพื่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น แล้วจะได้มีการเถียง ซึ่งบางท่านก็อาจจะไม่เถียงต่อหน้า ด้วยจำกัดด้วยเวลาและโอกาสเหมาะสม ก็อาจจะไปเถียงลับหลังหรือเถียงในใจ อันนั้นก็ถือว่าเป็นของดีเสมอไป แต่ว่าในครั้งนีเมื่อเตรียมนึกมาแล้ว ให้เวลาเป็นเวลา ๑ ปี ก็ขอสารภาพว่าไม่ได้ทำการบ้านมาเลย เนื่องจากในช่วงปีนั้น ก็อย่างที่ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยบอกว่า ได้เจอประสบพบเห็นอะไรมากมายนั้น ก็จริงอยู่ จึงมากมายจนกระทั่งก่อให้เกิดความบ่นป่วนและสับสนในสมอง จึงยังไม่สามารถนำมารวบรวม เรียบเรียงมากล่าวให้ถูกต้องตามขั้นตอนได้ แต่อย่างไรก็ดีหลังจากที่ได้แจ้งมาที่มหาวิทยาลัยว่าเห็นจะปราชญ์ไม่ได้ เนื่องจากไม่ได้ทำการบ้านมา และก็ค่อนข้างจะแน่ใจว่า ถึงไม่ได้ทำการบ้านมา ก็ไม่หนีโรงเรียนอย่างทีสมัยก่อนทำ วันไหนไม่มีการบ้านมาก็พาลปวดหัว ตัวร้อน เคี้ยวใบแก้ว เป็นไข้ไม่มาเสีย แต่นี้ก็ค่อนข้างจะปลอดภัย เพราะเหตุว่ายังงั้นๆ อาจารย์ก็เอาปริญญาคืนไม่ได้แล้ว เพราะมันผิดทำนองคลองธรรม เมื่อก่อนมาขอใบ Transcript เพราะของเก่าทำหายไปไหนไม่ทราบ ก็รู้สึกว่าเขาก็ยังให้มาโดยดี ตรวจดูแล้วก็ไม่มีบกพร่องอะไร เป็นอันว่ามาได้โดยปลอดภัย ก็มาคิดนึกทบทวนเอาว่า จริงๆ แล้วในปีนี้ นอกจากงานพระราชทานปริญญาแล้วก็ได้พบกับอาจารย์และนิสิตในระดับปริญญาเอกที่ศึกษาในชั่วโมงที่เรียกว่าสัมมนา คือ ปกติเมื่อระหว่างที่ศึกษาก็ได้มีอาจารย์ที่สอนประจำได้เชิญวิทยากรต่างๆ ซึ่งไม่ได้เป็นอาจารย์ประจำมาบรรยายอยู่บ้าง แต่ในกรณีนี้ก็ได้นำคุยให้นิสิตปริญญาเอกฟังถึงเรื่อง **วิถีชีวิตไทย** ในประเด็นต่างๆ ทีมองเห็น อันเป็นพื้นฐานต่อการก่อสร้างบ้านเมืองหรือพัฒนาในระยะต่อไป ซึ่งอันนี้ก็เรียกว่าเป็นในด้านความคิดเห็นแท้ๆ อาจจะไม่ได้อ่านอยู่ในส่วนที่เรียกว่าข้อเท็จจริง ก็เป็นการเสริมว่าที่ได้เรียนมาในชั้นปริญญาเอกนั้น พอออกไปข้างนอกแล้วไปพบกับประสบการณ์ใหม่ ปนกับประสบการณ์เก่าและกับนักที่ได้อ่านจากสถาบันนี้ แล้วออกมาเป็นอย่างไร พูดว่า

อย่างไรก็ไม่ค่อยได้แล้ว และก็เห็นมีนิสัยอดทนเหมือนกัน แต่ได้ความว่าเทพหมดกลางทาง ก็เป็นอันว่าดู เหมือนว่าจะอดได้ครั้งเดียว แต่ก็มานึกถึงว่าเมื่อตอนที่เรียนที่นี่ ก็ขอพูดซ้ำว่าลักษณะการจัดหลักสูตรในยุคนั้น ได้มีแนวคิดในเรื่องที่ว่าเราเรียนมาถึงระดับนี้แล้ว ก็จะเป็นขั้นที่รวบรวมความคิดต่างๆ จากหลายๆ สาขาเข้ามา รวมอยู่โดยอาศัยเรื่องของการศึกษาเป็นแกนกลาง ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยเราจะเปลี่ยนชื่อแล้ว ก็ยังอดไม่ได้ที่จะรำลึกไปถึงช่วงเวลาที่ยังเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ก็ยังมีความรู้สึกที่ว่าความเชี่ยวชาญ ความชัดเจนของเราก็ยังคงเป็นอยู่ ในการว่าด้วยวิชาความรู้ ว่าด้วยการรับวิชาความรู้ และว่าด้วยการกระจายความรู้ ให้เป็นประโยชน์ ต่อตนเอง ต่อแวดวงใกล้ชิด และต่อสังคมที่กว้างขวางในทุกๆ ด้าน ก็คงจะเป็นปรัชญาของแนวคิดการศึกษาของเรา เพราะฉะนั้นท่านจึงได้จัดหลักสูตรให้ครอบคลุมไปถึงเรื่องของเทคนิคการให้การศึกษาต่างๆ ด้วย ในเชิงรัฐศาสตร์การปกครอง การเมืองด้วย การเศรษฐกิจคือปากท้องชีวิตความเป็นอยู่ด้วย รวมทั้งระบบสังคม ระบบวัฒนธรรมที่ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ ที่เราจะต้องมาค้นคว้ากันให้เห็นถ่องแท้ว่าเป็นอยู่เป็นอย่างไร และอดีตดั้งเดิมเป็นอย่างไร เมื่อมองเห็นทั้งยุคทั้งสมัยต่างๆ สิ่งแวดล้อมต่างๆ แล้วเรามีความเปลี่ยนแปลงกันมาอย่างไร มีพื้นฐานกันมาอย่างไร ก็อาจจะทำให้มองเหตุการณ์ไปในอนาคตได้ ชื่อนี้ก็ได้ใช้

จะพูดถึงว่า ประสบการณ์ที่ผ่านมาในหนึ่งปีนี้ก็ถือว่าได้ใช้แนวคิดอันนี้ได้เล่าเรียนมาจากทางมหาวิทยาลัย ได้นำไปประยุกต์ใช้ ในการทำงานหรือปฏิบัติงาน อย่างหนึ่งที่ทำก็คือ การเป็นครูให้การศึกษาและก็เอาอย่างนี้มาเขียนหลักสูตร แต่ว่าการเขียนหลักสูตรก็เป็นที่แน่นอนว่าจะต้องเขียนให้อยู่ในลักษณะที่พอเหมาะพอสมควรหรือเข้ากับลักษณะของผู้ฟังหรือผู้ที่จะรับความรู้ ชื่อนี้ก็คงจะเป็นวิชาครูอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาบอกว่าจะต้องจัดหลักสูตรให้พอเหมาะกับผู้ฟัง ซึ่งอันนี้ รู้ในทางทฤษฎีว่าเขาต้องทำอย่างนี้ แต่เวลาทำจริงทำได้หรือเปล่านั้นก็ไม่มี ประสบความสำเร็จหรือเปล่านั้นก็ไม่มี ยังประเมินไม่ค่อยออก เพราะว่าอันนี้ได้ฟังมาตั้งแต่ต้น ยังไม่ได้เข้าศึกษาที่นี่ คือเรียนกับอาจารย์กำชัย ทองหล่อ ที่ท่านได้ถึงแก่กรรมไปนานแล้ว ท่านสอนวิชาภาษาบาลี ก็สอนถึงในหนังสือธรรมบท ก็มีพระองค์หนึ่ง ท่านเป็นคนที่มีสมองที่บวม ให้อะไรอะไรก็จำอะไรก็จำไม่ได้ จนกระทั่งพระองค์อื่นก็ไล่ คิดว่าควรสึกออกไปทำมาหากินอย่างอื่น อย่าเป็นพระอยู่เลย สมองไม่ไปไม่ให้ แต่ว่าพระพุทธเจ้าท่านทรงมองเห็นว่า พระองค์นี้ก็มีดีอยู่ แต่ว่าการแนะนำไม่ถูกต้อง ท่านก็เลยนำมาสอน ให้สวดท่องคำอยู่คำเดียว และก็ให้ลูบท่อนผ้าไป พระนั้นก็คงไม่ได้ล้างมือ ไม่ปฏิบัติตามสุลักษณะ ผ้าก็ดำ จับมาก ๆ ก็ดำไป จึงมองเห็นธรรมในนั้นและได้สำเร็จพระอรหัตผลในที่สุด อาจารย์กำชัยก็เอาเรื่องนี้มาเล่าและชี้ว่าพระพุทธเจ้าท่านเป็นครูที่เก่ง คือ คน ลูกศิษย์คนเดียวกันนี้ แล้วก็วิชาการก็วิชาการเหมือนกัน แต่ว่าใช้วิธีที่ว่า วัคนั้นมีจิตอ่อน จิตแข็ง กิริยาความคิดต่างๆ อยู่ที่ใด คือ ลักษณะของเขาเป็นอย่างไร ก็เอาจุดนี้มาสร้างให้เกิดความสะกิดใจขึ้นมา ว่าทำอะไรเขาถึงจะเรียนจนบรรลุผล

อันนี้ก็เป็นเรื่องของวิชาครู ซึ่งก็พยายามที่จะทำอยู่แต่ก็ไม่รู้ว่าจะสำเร็จแค่ไหน ในการนำความรู้ที่เรียนมาในระดับปริญญาบัณฑิต เอามาทอนเป็นการจัดหลักสูตรระดับปริญญาตรี ก็ได้ใช้บ้างในการจัดหลักสูตร เช่น หลักสูตรอารยธรรม ในการที่ว่าจะได้ความรู้ต่างๆ เข้ามาชี้ให้เห็นในช่วงเวลาอันสั้นๆ หรือว่าในภาวะที่อาจจะมีความง่วงหรือเขาให้ง่วงน้อยไป เราเห็นว่าสาระของสิ่งนี้เป็นเรื่องสำคัญ ก็อันนี้กว่าในที่นี่ มหาวิทยาลัยนี้ ก็ได้ย้ายนักย่นาในระหว่างที่เรียนให้ทราบถึงเรื่องว่า วิชาการทั้งหลายนี้ล้วนแต่มีความเกี่ยวข้อง มีความเกี่ยวพันด้วยกันทั้งสิ้น อาจไม่จำเป็นต้องใช้ชื่อให้เสีย หรือว่าจับเอาระบบอะไรมาครอบเข้าไปได้ก็ถือว่าในตัวเองในชีวิตของคนเราในทุกอย่างรวมกันบนกันอยู่ แต่ว่ามีนักวิชาการนั้นจัดเพื่อที่จะแยกออกมาเป็นหมวดๆ เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ แต่ในเมื่อสภาวะจำเป็น บางที่ต้องกลับไปอยู่ดั้งเดิมคือบนกัน แต่ไม่สามารถที่จะแยกได้ หรือการ

แยกอาจต้องตั้งกลุ่ม เข้ากลุ่มใหม่ให้เหมาะสม ก็ควรจะทำในเรื่องเหล่านี้ได้ โดยที่เอาเรื่องที่สำคัญซึ่งควรจะอยู่ในหมวดอันหนึ่ง ซึ่งสมมุติว่าเราจะว่าทางหน่วยเหนือ หน่วยใหญ่จะจัด สมมุติ อันนี้เป็นการสมมุติ จัดหัวโหม่งภาษาไทยให้หน่อยเกินไป ก็การที่จะไปประท้วงขอหัวโหม่ง ก็คงจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จึงควรเอาความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยไปแทรกไว้ในวิชาอื่น สมมุติเช่นว่า สอนประวัติศาสตร์ก็อาจจะให้แบบฝึกหัด ทำอย่างไรให้มีโอกาสใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง ให้เขียนได้ดี มีประสิทธิภาพในการใช้ภาษา ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ทั้งการอ่านมากขึ้น อย่างนี้ก็พยายามทำ ข้อคิดเหล่านี้ก็เป็นข้อคิดที่ได้จากการศึกษาของที่เป็นต้น พวกที่เคยมาร่วมประชุมในห้องนี้ ในลักษณะนี้ เมื่อครั้งก่อนๆ รวมทั้งผู้ที่ได้ร่วมศึกษาและกับผู้ให้ความรู้มาก็คงจะจำได้ว่าตั้งแต่สมัยที่เรียนอยู่ และก็มาจนถึงที่พบกันทุกๆ ปีนั้น มักจะสนใจที่จะเอ่ยถึงเรื่องของโภชนาการอยู่บ่อยๆ และก็มาถึงที่นี้ก็มาคุยให้ฟังเรื่องไปจับให้ใครเขาเลี้ยงแพะบ้างและก็ยังมีคนมาถามเรื่องแพะ ก็ยังเห็นว่าปีนี้ถ้ายกเอาเรื่องนี้มาพูด มันก็เป็น การพูดซ้ำซาก เพราะเราก็ยังทำแพะอยู่อย่างเดิม อันนี้ก็ป็นหัวข้อหนึ่งที่ว่า ยากที่จะเอามาปาฐกถาให้ท่านทั้งหลายฟัง เพราะว่าปาฐกถาไปเดี๋ยวกี่ปาฐกถาเรื่องแพะเข้าไปอีก ซึ่งก็ตะขิดตะขวงใจและก็เบื่อเต็มที่แล้วที่จะพูด ก็เลยทำให้เขียนยาก และวันนี้ก็เลยมาเมื่อเปล่า ไม่สามารถที่จะเขียนอะไรได้ เรื่องของแพะนี่มันก็คือแนวคิดที่สนใจในเรื่องโภชนาการ และโดยที่เราก็ยังเห็นเรื่องการเรียน การโรงเรียน การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญอยู่ นี้ก็ไปเห็นว่าคนที่มีสุขภาพอนามัยที่ไม่ดีแล้วร่างกายจะไม่แข็งแรง สมองก็ไม่เจริญ ไม่สามารถที่จะเติบโตและได้คิด ได้ฟังได้อย่างเราๆ ธรรมดา ขนาดคนอ้วนๆ วันไหนถึงเวลาอาหารแล้วยังไม่ได้รับประทาน ใครเขาพูดอะไรนี้ก็ ฟังไม่รู้เรื่อง สงสัยวันนี้ มหาวิทยาลัยเขาเอื้อเพื่อ คิดว่าก่อนอื่นเรามาดูกันที่พูดเลย ก็เป็นการว่าอันนี้ได้กำไรเป็น ส่วนหนึ่งแล้ว ถ้ารายการไหนเป็นรายการที่ใกล้เคียงหรือรายการใกล้เวลาอาหารนั้น คนที่จะต้องเป็นผู้แสดงหรือ ผู้เสนอในหัวโหม่งนั้น ต้องเป็นคนที่มีน้ำใจจริงๆ แน่ในกรณีที่ว่า สามารถที่จะพูดหรือปฏิบัติ หรือกระทำอะไรกันอย่างดี จนดึงดูดความสนใจของคนสนใจได้ ถือว่าคนนั้นเป็นชั้นเขียน ก็ขอให้เขียนต่างๆ ในที่นี้ก็คงจะมี ให้ท่านแสดง ความสามารถไป

ในเรื่องของโภชนาการนั้นปีที่ผ่านๆ มา สองปีที่ผ่านๆ มา ก็ได้พยายามทำอะไรขึ้นมาอย่างหนึ่ง แต่ว่าในที่นี้คือไม่ขอพูดในรายละเอียดว่าเป็นโครงการอะไร ที่ไหน ซึ่งถ้าคนที่เคยฟัง ติดตาม ก็คงจะทราบเอง แต่ว่าไม่ อยากรจะพูดเพราะว่า มันจะเป็นการทำ ดังความคิดให้มันไปอยู่ในจุดเดียวกันจนเกินไป ซึ่งจริงๆ แล้ว ในกรณี อย่างนี้ เราควรจะพูดเป็นเฉพาะแนวคิดกว้างๆ และก็แนวคิดอันนี้จะไปปฏิบัติที่ไหนก็ควรจะเป็นการกระจายให้ ไปทั่วไป วันหนึ่งก็มาคุยกันว่า บ้านเราเมืองเรามีปัญหาอะไร คือ คนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัยเด็กนี่ คนที่พูดเขา พูดถึงว่า วัยเด็กคือเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งก่อนวัยเรียนนี่ ล้วนแต่มีสภาพที่ขาดอาหาร ในที่นี้อาจหมายถึงว่า รับประทานอาหารผิดส่วน ขาดธาตุบางอย่าง ทานน้อยเกินไป หรือที่รับประทานมากเกินไปจนเกิดโรคที่โภชนา การเหมือนกัน เป็นคำกลางๆ เพราะเมืองไทยมีภาวะโภชนาการมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นปัญหาใหญ่ คือ วัยนี้ เราจะทำอย่างไรกัน ก็เลยบอกว่า มีเงินอยู่ก้อนหนึ่ง จะลองทำดูว่าอย่างไร ให้ปลอดภัยเพราะว่าไม่เคย ความรู้ในด้านนี้ก็อาจสู้ใครๆ ไม่ได้ ก็เลยจัดออกมาเป็นในลักษณะของงานสำรวจก่อน งานสำรวจภาวะใน ขอบเขตจำกัด ก็มีหน่วยงานปกครองหน่วยหนึ่งจะเรียกว่าจังหวัด อย่างไรก็ตามก็แบ่งเป็นอำเภอ แล้วก็ส่งคนไป แบ่งงานกันทำ ไปสำรวจ ก็ได้ออกมาว่าที่นั่นที่มีภาวะเป็นอย่างไร และการแก้ไขก็ใช้หลักวิธีทั่วไป อาจไม่ได้ เป็นวิธีที่ดีที่สุด คือ แจกคุปองอาหาร ซึ่งอาจเป็นวิธีที่แย่มากก็ได้ แต่ก็ให้มา แต่เท่าที่ดูๆ ไป ก็ดูเฉพาะแต่ตัวเลข และก็ไปเดินดูด้วย ก็จะได้เห็นว่า ภาวะปัญหาลดลงมาก ตัวปัญหาลดลง และก็ไม่มีข้อดีที่พิจารณา คือ การที่ บุคคลต่างๆ ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ต่างๆ ก็ดีขึ้น แต่มันก็ไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เพราะจะเห็นว่า ประสิทธิภาพของงานยังไม่มากนัก ประสิทธิภาพตัวนี้ก็เทียบจากการที่ว่า เขาเข้ามาคือเงินที่ลงไปมาก ผลออก

มายังรู้สึกว่าจะมีประสิทธิภาพดีกว่านี้ ก็คิดกันต่างๆ ก็เลยมาลงอยู่ที่ว่าจะลงทุกวิถีทาง เอาครอบครัวนั้น มาอบรมงานด้านเกษตร ก็มีทั้งงานเพาะปลูกต่างๆ ประมง ขุดบ่อเลี้ยงปลา ปศุสัตว์ คือเรื่องของแพะ แพะเนื้อ แพะนมที่ว่าเป็น แล้วก็ได้นำเอาการศึกษาทั้งในระดับโรงเรียนธรรมดาและระดับการศึกษานอกโรงเรียน อันนี้ก็เป็นการศึกษาทำให้ครอบครัวแล้วก็ตามแล้วจากแนวการกระทำเหล่านั้น ก็ยังไปดูที่ต่างๆ ก็ยกตัวอย่าง เช่น ไปเห็นในหน่วยที่แห่งหนึ่งทุกคนเป็นโรคคอกพอก แล้วก็ไปเห็นบางหมู่บ้านเป็นมากและก็เป็นหลายปีมาแล้ว วันดีคืนดีตื่นเช้ามาก็เปิดวิทยุ วิทยุแห่งประเทศไทยเขาก็พูดถึงเรื่องว่า คนที่ขาดสารอาหารไอโอดีนจะเป็นโรคคอกพอก แล้วก็โรคคอเอ่อ เขาก็บรรยายว่าโรคเอ่อนี้ มันเป็นอย่างไร คือ เหมือนกับปัญญาอ่อน ที่ชาวบ้านเขาเรียกว่า เป็นบ้า เหมือนกับบ้าๆ เป๋ๆ มากกว่า แล้วบางคนก็หูหนวกแล้วก็ใบ้ พอฟังวิทยุอย่างนั้นก็ก็ออกขึ้นมาว่าได้เคยเห็น แต่ตอนที่เคยเห็นนั้นก็ยังอายุน้อย ยังเด็ก เมื่อลืบลึกว่าปีมาแล้ว ได้เข้าไปในหมู่บ้านซึ่งมีคนเป็นแบบนี้ ดูบ้าๆ เป๋ๆ กันไปหมดทั้งหมู่บ้าน มีดีอยู่ก็ผู้ใหญ่บ้าน ยังเคราะห์ดีผู้ใหญ่บ้านยังพอพูดกันรู้เรื่องและคนอื่น ๆ หัวหน้าครอบครัวเป็นบางครอบครัว นอกนั้นเอ่อหมด ก็เป็นเรื่องที่ตอนนั้นกังวลมาก แต่ว่าความแค้นจะกังวลยาวกว่า ตอนนั้นก็ยังไม่แก่ก็เลยรู้สึกกลัว กลัวกังวลมากอยู่พักหนึ่ง เสร็จแล้วตอนหลังๆ ก็ไม่ได้วิจัยเข้าไป ในปัญหา ก็ไม่ได้คิดที่จะค้นคว้าอะไรมากมาย จนกระทั่งมาเร็ว ๆ นี้เองที่ได้ฟังวิทยุ เสร็จแล้วหลังจากฟังวิทยุก็ได้ ออกพื้นที่ไปอีก คราวนี้พอพบก็พยายามคิดวิธีการซึ่งก็ได้ทดลอง มีการยอมรับในโรงเรียนบางโรงเรียน เป็นงานที่ว่าจะได้นักเรียนและเกือบรมใหญ่ คือ อบรมครู แล้วก็วัสดุต่างๆ ที่ได้ใช้จ่ายในโครงการนี้ อันที่จริงแล้วไม่สิ้นเปลืองไม่แพงนัก เพียงแต่จะต้องทำอะไรให้ถึงคน ก็มีผู้รวบรวมบอกว่ามันคงไม่ถูกไม่ได้ตามเป้าสักเท่าไร เพราะว่ากาทำให้มันไม่ใช่ให้กับโรงเรียน คือเด็กนักเรียนที่เราพบในโรงเรียนซึ่งถือว่าอยู่ในมือเรานั้น แต่ว่าต้องให้ตั้งแต่บิดา มารดา ของเด็กเพราะว่าเด็กที่เอ่อนี้ เอ่อกันมาตั้งแต่ในท้อง เขาบอกว่าใช่ จริงๆ แล้วหลักของที่ทำโครงการนี้ เราเริ่มจากหญิงมีครรภ์ แต่ว่าจะไปเข้าหมู่บ้านตระกูลหญิงมีครรภ์ที่พบเห็น ในทางปฏิบัติไม่ใช่ง่าย เป็นสิ่งที่ยาก การตระกูลเด็กในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ง่ายกว่า ก็บอกว่าอย่างคนไหนที่มีปัญหาแล้วเราจะได้เห็นเขาบ้าง เพราะว่าในการทำโครงการนี้ได้เอาผู้ปกครองผลัดเวรกันมาช่วยกันทำกับข้าวให้นักเรียนอยู่แล้ว เราก็มองเห็นคนไหนมีครรภ์ อะไรต่างๆ หรือเรารวมให้เด็ก หรือถ้าเรามียามืออะไรอื่นอีกเราก็เอื้อเฟื้อไปถึงในหมู่บ้าน ก็เป็นการทำให้สร้างความรู้จักกัน คือ ครอบครัวนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ก็เป็นการดี เราค่อยๆ ทำไปช้าๆ และก็ทำงานอะไรซึ่งๆ คน ก็คงจะพอทราบแล้วว่างานแบบนี้ก็อยู่ในส่วนหนึ่งของงานการศึกษา งานการศึกษา มันช้า เพราะว่าผู้ถูกดูถูกอยู่เรื่อยๆ ว่าทำอะไรก็รู้สึกสร้างเป็นแนวคิด เป็นโครงการใหญ่ๆ ได้แต่คล้ายๆ อยู่อย่างนั้น ก็ยังยืนยัน ต้องคล้ายๆ อย่างนี้ต่อไป เพราะว่าสมมุติว่าตั้งโครงการจะให้การศึกษาคือ ของทางราชการ รัฐบาลเขามีอยู่แล้ว แต่ว่าเรานี้อาศัยไปพบใครที่ต้องช่วยเหลือ คนแต่ละคน การจะให้เขาเลี้ยงมา โตตลอดรอดฝั่งมีความรู้ได้ ไม่ใช่คบกันผิวเผิน บางทีต้องพูดแล้วพูดอีกอาจล้มเร็ว อาจไม่สำเร็จ สอนอบรม บางทีบ่นจนกระทั่งรำคาญตัวเองว่าพูดมากหนวกหูตัวเอง เขาก็ยังไม่ดี คือการจะทำความตกลง สร้างความสัมพันธ์สนมสร้างความเชื่อถือให้บุคคลที่ได้รับความช่วยเหลือนี้ไว้ใจในฐานะที่ ป้า น้า อา และปฏิบัติตามคำแนะนำได้ เป็นของใช้เวลาและอาจต้องพึ่งกระแสดิจเป็นแต่ละบุคคล ซึ่งอาจจะเสียเวลามาก แต่ว่าทำได้ดี มันเป็นอย่างนั้น เช่นว่าได้ไปเจอโรคคอเอ่อ เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เป็นโครงการชนิดหนึ่ง

ทีนี้จะพูดในส่วนที่เป็นวิชาการเล็กน้อย วันก่อนไปพูดกับนิสิตปริญญาเอกที่นี้ ทุกๆ คนได้หัวเราะกัน อย่างคั่นแครง คือ เรื่องของวิชาว่าด้วยสถิติ วิชาว่าด้วยการวิจัยของที่นี่ ซึ่งดูจะเข้มงวดกวดขันกันมาก แต่ว่าเท่าที่มีประสบการณ์มา วิชาพวกนี้เป็นประโยชน์มาก เพราะว่าบางครั้งเรียนที่นี้ ตัวอย่างต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา พอเราออกไปทำงานนอก เราก็ควักใส่ทิ้ง บางทีก็ไม่พูดเรื่องการศึกษา เอาเรื่องอื่นแม้แต่เรื่องดาวเทียม

อะไรที่ไปทำนั้นก็ใส่มา แต่สูตรอันเดียวกัน ตั้งโครงอันเดียวกัน แต่ว่าเนื้อหาเรื่องการศึกษาก็ควักทิ้งเสีย ได้เป็นสถิติตัวเดียวกัน ก็เป็นการที่วาประยุคตีใช้ได้หลายๆ อย่าง แล้วก็เวลาจะทำอะไรนี้ บางครั้งก็ต้องนึกถึงในเรื่องที่อาจารย์สอนสถิติ แน่นนอนการเก็บตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่าง ที่เรียกว่าเป็นตัวอย่างเป็นตัวแทนของประชากรจริงๆ ทั้งในเรื่องของลักษณะและในด้านของจำนวนเพียงพอ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาของการปฏิบัติงาน ซึ่งบางครั้งเขาใช้สถิติแต่ว่าสถิติแล้วโคมลอย เหตุที่โคมลอยก็เพราะว่าละเลยกฎเล็กๆ น้อยๆ ในวิชาสถิติ วิชาวิจัยพวกนี้ อาจารย์ฟังแล้วชอบใจมาก ลูกชั้นบอกว่าต่อไปนี้จะยิ่งเข้มงวดหนักเข้าไป เล่นเอานิสิตปัจจุบันจ้อย ก็รู้สึกแสบ แต่ที่จริงๆ ในการปฏิบัติงานก็คิดว่าจะทำ ก็กำลังอยู่ในระหว่างที่พิจารณาอยู่ เพราะว่าการที่เรียนหลักๆ ที่เรียนไว้ที่นำมาพูดวันนี้ จริงๆ ก็ลืมนไปหมดแล้ว ให้ทำเองก็ทำไม่ได้ คงตก ดู Transcript อันเก่ามันได้ A กับได้ B ถ้าเรียนอีกคงได้ F ตอนนี่ แต่ว่าก็อย่างไรก็ตาม ยังพอได้แนวคิดที่จะไปบงการคนอื่นให้เขาทำต่อ ก็ได้ใช้ ต้องวิจัย ให้เก็บตัวอย่างให้ถูกต้อง ซึ่งบางครั้งเราจะไปเก็บเองก็ไม่ได้ ก็ต้องใช้หน่วยงาน ๒-๓ หน่วยงาน ก็ยึดเทคนิควิธีการที่แตกต่างกัน อันนี้ก็คงจะต้องมีการประนีประนอมกัน ในสมัยใหม่นี้ หลังจากทีจบไปแล้วนั้น มันก็มีวิธีการที่กำลังเฟื่องฟูขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำระบบข้อสนเทศ ทางโน้น ทางนี้ ทางต่างๆ ซึ่งเป็นการอาศัยวิทยาการคอมพิวเตอร์ เข้าร่วมกับวิชาวิจัยหรือวิชาการทางสถิติ ก็กำลังจะเอางานด้านนี้มาประยุกต์ทำเป็นข้อมูล อันนี้ก็อาจตรงกับที่ท่านนายกสภาฯกล่าวเมื่ออีกสักนิดหนึ่งว่าให้กล่าวถึงสิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นมา ก็อาศัยในที่นี้ ทั้งนี้ก็คงไม่กล้าคิดว่าพอแล้วกระมัง หรือว่าจะอย่างไร

(ทรงมีพระราชดำรัสถามพิธีกร ดร.ชาญชัย อินทรประวัตติ ผู้เคยเป็นนิสิตพัฒนศึกษาศาสตร์ รุ่น ๔)

พระราชดำรัส จัดเวลาไว้อย่างไรก็ไม่ทราบ ถ้าสมมุติว่าสามารถพูดพอจนเกินไปแล้วก็แล้วไป แต่ว่าถ้าไม่พอจะมีการบอกไม้อะไรสักนิดหน่อย ไม่ทราบว่าเห็นจะได้เวลาหรืออย่างไร

พิธีกร ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า นาย ชาญชัย อินทรประวัตติ อาจารย์ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาเขตสงขลา ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยให้ทำหน้าที่เป็นพิธีกรหรือผู้กำกับรายการในวันนี้ มหาวิทยาลัยได้สั่งไว้ว่าให้กำกับรายการทุกรายการ ยกเว้นรายการแรกรายการเดียว ดังนั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็เลยไม่สามารถที่จะกราบบังคมทูลทราบบได้

พระราชดำรัส “ไม่รับผิดชอบ”

พิธีกร แต่ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่าคงจะบูรณาการความคิดหลายๆ อย่างที่ได้ฝ่าละอองพระบาท ได้พระราชทานมา คิดว่าน่าจะทรงพระกรุณาเล่าเกี่ยวกับเรื่องอะไรอีกสักนิด เกี่ยวกับเรื่องศิลปะวัฒนธรรมในต่างประเทศ เพื่อจะได้เกี่ยวกับจุดเน้นของงานในวันนี้ที่เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม แต่จะมากหรือน้อยก็แล้วแต่จะทรงโปรดฯ พระพุทธเจ้าข้า

พระราชดำรัส ไม่ใช่ ก็คือไม่อยากจะให้ตัวเองอดข้าวเหมือนกัน คืออย่างที่กำลังเกริ่นนำไว้ตั้งแต่ต้น ถ้าจะพูดอะไรจะใช้เวลาสักกี่นาทีดี บัดความรับผิดชอบไม่ได้นะ

พิธีกร เพื่อให้มีนัยสำคัญทางสถิติขอพระราชทาน ๑๐ นาที พระพุทธเจ้าข้า

พระราชดำรัส อ้อ เพราะว่าอย่างในเวลาพูดอะไรกันนี้ สมมุติว่าเวลาสอนในห้อง ถ้าพอถึงเวลา คือควรจะถึงช่วงเวลาแล้ว แต่ว่าอาจารย์ยังพูดอยู่นี่ สังเกตนักเรียนที่นั่งแถวหน้าพากันไปหานาฬิกาที่มันดังบี๊ดๆ ได้เวลาก็ร้องกันชมทั้งห้อง ก็เป็นอันว่าหมดสมาธิและจะพูดต่อก็พูดไม่ได้แล้ว ปวยการ ก็บอกนักเรียนว่าสมัยก่อนฉันทำตึกว่านี่อีก เพราะฉันใช้ความสามารถของตนเอง โดยการใช้กริ่งนี้แล้วต่อสายไปกับแบตเตอรี่ พอถึง

เวลาใกล้เคียง ก็ใส่ข้าวแบดเตอร์ มันก็กรังๆๆ ใส่อาจารย์ ของพวกเธอยังใช้นาฬิกาซึ่งมันมองไม่ชัดถึงเจตนา สมมุติอาจารย์ทำเป็นไม่เข้าใจ เราจะเดือดร้อน

(ทรงบรรยายต่อ)

ก็ตอนแรกเขาให้พูดถึงศิลปะวัฒนธรรมในการเดินทางไปต่างประเทศ ก็ต่างประเทศในเวลาหลังจากที่พบกันเมื่อคราวก่อนนั้น มีอยู่สามประเทศ แล้วที่นี้ก็อาจต้องเริ่มต้นด้วยการโฆษณาขายหนังสือ ซึ่งมันก็เป็น การนำเกลียดที่ว่ามาถึงก็มาขายของนะ แต่ว่าก็คงไม่น่าเกลียดเพราะว่า รายได้ที่ได้จากการขายหนังสือนี้ก็ได้นำ มาเป็นทุนการศึกษาของนักเรียนได้มากมายหลายคนแล้ว จนกระทั่งหนุ่มนี้ค่อนข้างจะแน่ใจในตัวเองว่าไปที่ต่างๆ แล้วไปบอกให้คนเขาเรียนหนังสือ เขาบอกว่าไม่มีทุน เลยว่าเรื่องทุนนี้รับผิดชอบเอง พูดได้เต็มปากเต็มคำ เพราะว่าทำมาหากินเองได้ ก็มีเรื่องที่เขาเล่าว่า ซึ่ง ศาสตราจารย์หม่อมเจ้า สุภัทรรติค เป็นผู้ประทานชื่อว่า เรื่อง **เบิ่งบ่ทัน เบิ่งบ่หมด** เหตุที่เบิ่งบ่ทันเบิ่งบ่หมด นี้ก็มีประวัติมาว่าท่านอธิบดีกรมพิพิธภัณฑสถานและกรมโบราณคดีของ ประเทศลาวเขามาเมืองไทย และก็พวกของท่านอาจารย์ ก็พาเขาไปเที่ยวดูตามปราสาทหิน คูสิ่งต่างๆ ศิลปวัตถุ ในประเทศไทย เขาก็มีความสนใจ ตื่นตาตื่นใจมาก แล้วก็เดินบ่นอยู่คนเดียวว่า เบิ่งบ่ทัน เบิ่งบ่หมด เพราะ มันเยอะเหลือเกิน และที่นี้พอไปถึงเมืองลาว ท่านผู้นี้ก็มาต้อนรับ พาไปชมวัดพู เราก็เลยร้องตอบเขาว่า เบิ่งบ่ทัน เบิ่งบ่หมด มีเวลาอยู่ที่ลาว ๗ วัน แต่ว่ามีสิ่งที่น่าสนใจในเชิงของศิลปะวัฒนธรรมมากเหลือเกิน จนกระทั่ง เบิ่งบ่ทัน เบิ่งบ่หมด และเวลาเขียนเป็นการออกตัวไว้เลยในการเขียน นัยว่าดีไม่ได้ก็อยู่ที่การเบิ่งบ่ทัน เบิ่งบ่ทัน จะไปเขียนได้อย่างไร เพราะว่าเวลาน้อยเหลือเกิน ก็การที่ไปที่ลาว ศิลปะวัฒนธรรมของลาวนั้นจะมีลักษณะ คล้ายๆ กับของประเทศไทย เพราะเป็นประเทศเพื่อนบ้าน และบางครั้งจนกระทั่งไม่ทราบว่า ตรงไหนเป็นไทย ตรงไหนเป็นลาว ไม่รู้จะเอาอะไรชี้ตัวกัน พูดก็พูดอย่างธรรมดาด้วยกัน วัฒนธรรมการพูด วัฒนธรรมทางภาษา วัฒนธรรมทางดนตรี ก็เป็นไปอย่างเดียวกัน ที่นี้ที่ไปนั้นก็มีความลำบากเพราะว่า ตอนแรก ตอนอยู่ที่สบายใจมาก เพราะเขาพูดอะไรมาก็ฟังรู้เรื่อง ไม่ต้องมานั่งเปิด Dic. แปลภาษาอังกฤษ ด้วยความทรมานใจ อย่าวเวลาไป ต่างประเทศที่อื่นๆ ที่นี้พอถึงเขียนหนังสือสิ เกิดความลำบาก เพราะเขียนเป็นสำนวนลาว ซึ่งพคนไทย อ่านเข้าไปแล้ว บอกว่าอ่านลำบาก อักษรวิธีของลาวเขาตัดเอาอักษรบางตัวออก เขียนตามเสียงพูด ไม่ได้เขียน ตามรากศัพท์ดั้งเดิมไว้ พอดูตัวที่เขียนก็ทราบได้ว่าคำนี้เป็นตัวยืมมาจากภาษาบาลี ศัพท์ที่ยืมมาจากภาษา สันสกฤต เจ้าของเดิมใช้อย่างนี้พอที่จะเทียบได้ แต่ภาษาลาวนั้นเขาได้นำมาตัดทอน เหลือแต่ที่เป็นที่ใช้ในลาว จริงๆ ก็มีข้อแตกต่างกันตรงนี้ ส่วนเวลาไปเขาแจกเอกสาร ตอนแรกก็ลำบากนิดหนึ่ง เพราะไม่ชิน ตอนหลังๆ ก็ไม่ลำบากนัก สามารถอ่านเอกสารลาวได้เป็นอย่างดี แต่ก็จะช้าหน่อยกว่าอ่านหนังสือธรรมดา อันนี้เป็น ข้อจำกัดที่ทำให้ทำหนังสือเรื่องลาวได้ช้า แต่สิ่งที่ชอบใจในแนวคิดในทางด้านศิลปะวัฒนธรรมของลาวอย่างหนึ่ง คือ ลาวเขารับ เรียกว่าพูดมาบอกว่าประเทศลาวนั้นขณะนี้มีปัญหาหลายอย่าง ปัญหาอย่างหนึ่งที่เขายกขึ้นมา คือปัญหาการคมนาคมติดต่อ เพราะว่าถถนนหนทาง การสื่อสาร อุปกรณ์การสื่อสารทั้งหลายแลยังไม่ดี ถนนหนทางยังไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่มีทางรถไฟ จะเดินทางไปไหนก็ไม่สะดวก ไปไกลๆ ก็ต้องไปเครื่องบิน ซึ่งเครื่องบินก็มีน้อย ยังไม่พอ จะไปดูอะไรก็คงยาก ศิลปะวัฒนธรรมก็อาจมีข้อดีในแง่ที่ว่าไม่มีกรปลอมปน จากที่อื่นมากนัก แต่ว่าในการที่จะศึกษาค้นคว้าคงทำได้ยาก ประการที่สองเรื่องของทุนทรัพย์ในการอนุรักษ์ก็ยัง ไม่พอ งบประมาณประเทศนั้นตามนโยบายก็เขาต้องลงเลือกว่า จะลงไปในทางปากท้องก่อน หรือว่าปรับปรุง ทางด้านการคมนาคมก่อน เพราะฉะนั้น ในเรื่องศิลปะวัฒนธรรมนั้นจะมีโอกาสน้อย ก็มีอีกทางคือการรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ซึ่งในขณะนี้ก็มีทุนที่ให้ไม่มากนัก ประการที่สามคือ ทางด้านผู้เชี่ยวชาญที่จะศึกษา

ก็ยังคงต้องขอความร่วมมือจากทางวิชาการทั่วไป แต่ว่าแนวคิดของเขาคือคืออาศัยองค์การระหว่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ และนักวิชาการลาวที่มีความรู้ความสามารถนั้นน้อยมาก เพียงแต่อาจมีปัจจัยบางอย่างที่ช่วยให้เขามีความสามารถที่จะดำเนินการได้ ในเมื่อมีอุปสรรคอยู่ ๓ ประการ จะทำอย่างไร เท่าที่มองเห็นนั้น คือเขาทำงานชิ้นแรก คือการรวบรวมของต่างๆ สิ่งของทางวัฒนธรรม หรือว่ารวบรวมความรู้ความคิดทางวัฒนธรรมเอาไว้ไม่ให้สูญหาย รวมกันไว้ในที่เดียวกัน ทำบัญชีไว้ แต่การที่จะจัดเป็นหมวดหมู่ให้เรียบร้อยดูงดงามเขาก็อาจจะทำไม่ได้ เพราะว่าไม่มีสถานที่ บุคคลที่ไม่ได้ไปคุยกับเขาอย่างละเอียดถี่ถ้วน เข้าไปจะไม่เกิดประทับใจเลย ว่ามีอะไรก็ไม่ทราบ โผล่เข้าไปเป็นห้องเหมือนโกดัง เขาทุกสิ่งทุกอย่างอัดเยียดกันอยู่แน่นขนัด ไม่มีระเบียบ มีฝุ่นเต็ม ซึ่งบางทีเขาก็ค่อนข้างจะอายุๆ นิดๆ แต่ว่านั่นแหละดี เป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่พึงกระทำได้แล้ว คือเก็บไว้ก่อนไม่เสียหาย ในเมื่อเงินทุนเราไม่พอ วิชาการความรู้ก็จะยังไม่พอ การที่จะซ่อม สมมุติว่าถ้าซ่อมแซมหรือลงมืออะไรลงไปโดยที่ยังไม่ได้วิจัยก่อน ยังไม่ได้หาความรู้ หรือยังไม่ได้ทำบัญชีให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยที่ว้างไปว่าทำอะไรบ้างนั้น แทนที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ จะก่อให้เกิดความเสียหายมาก เพราะฉะนั้นในเรื่องของการศึกษา การที่จะทำอะไรนั้นเขาคอยเป็นค้อยไป บางครั้งแม้มีงบประมาณมาถึงแล้ว แต่ยังไม่สามารถศึกษาให้ต้องเห็นว่าควรจะมีปฏิบัตินะอย่างไหน เขาก็กับปฏิเสธงบประมาณอย่างนั้นก็มี หรือว่าที่ใครที่จะนำ ช่วยเหลือ หรือแนะนำที่ไม่ถูกต้อง เขาก็ไม่ทำ อันนี้ก็ตรงกับที่ไปเมืองจีน ที่ไปเมืองจีนครั้งนี้ไปดูพิพิธภัณฑ์ เขาพบอะไรมากมาย แค่ว่าดูที่เขาจัดขึ้นมาก็ยังดูไม่ไหว ยิ่งกว่าเบ๊บพัน เบ๊บบ่หมดอีก เพราะไปหลายวันและมีอะไรมากมาย และภาษาจีนนั้นถึงจะเรียนภาษาจีนมาบ้าง แต่ว่าก็ยังรู้สึกไม่ถึงขนาดที่จะพูดเรื่องวิชาการได้ ก็ต้องอาศัยล่ามแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งล่ามแปลนั้นก็เป็นที่น่าคิดอีกอย่างหนึ่ง คือ ล่ามแปลเป็นล่ามที่มีความเชี่ยวชาญทางศัพท์การเมือง อย่างท่านนายกชาติชายไปได้อาศัยล่ามท่านนั้นเป็นคนช่วยแปลให้ ที่นั่นพูดถึงศัพท์วิชาการศิลปะวัฒนธรรมนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าคนไม่ได้เรียนมาก็อาจแปลได้คลาดเคลื่อน ก็ประสบความสำเร็จลำบากอยู่พักหนึ่งในการแปล แต่เขาก็เป็นคนที่ดีศึกษา เป็นคนที่ค้นคว้า เมื่อรู้ว่าจะต้องแปลอะไรในขั้นต่อไป เขาก็พยายามไปหาสิ่งต่างๆ เช่น พจนานุกรมพุทธศาสนา เอามาเพื่อเปรียบเทียบ พยายามไปค้นคว้า ก็ถือว่าเป็นคนที่มีแนวทางวิชาการที่ดีคนหนึ่ง

จะกลับมาย้อนถึงเรื่องโบราณคดีในจีน ก็ไปถามเขาว่ามีการขุดค้นเพิ่มเติมอีกไหม นักโบราณคดีเขาบอกว่าไม่ใช่นโยบายของรัฐบาล เคยถามเขาเรื่องนี้ตั้งแต่ตอนไปเมืองจีนครั้งย่านแดนมังกรแล้วเขาก็พูดอย่างนี้ นี่เก้าปี สิบปี ผ่านมา เขาก็พูดอย่างเดิม เขาบอกว่าวิชาการเขายังไม่พอ ถ้าขุดขึ้นมาจะทำอะไรเสียไปหมด เขาจะเอาขึ้นมาเท่าที่ความรู้ทางวิชาการ กำลังคน กำลังงบประมาณ เขาจะจัดการกับมันได้ นี่ก็เป็นแนวคิดที่ได้จากทั้งลาวทั้งจีนในเรื่องของศิลปะวัฒนธรรม ซึ่งอย่างไรก็ตามก็ยากอยู่หน่อยคือ อย่างเล่นดนตรีหรือนาฏศิลป์ ลาวนี่ พอฟังไปเขาก็ว่าดนตรีไทย คือบางคนก็ไม่ทราบก็อยากรู้ว่า พอไปถึงทำไม่ถึงได้ไปเล่นรวมวงกับเขาได้ หน้าเฉยตาเฉย เพลงอะไรที่เขาเล่นก็รู้จักหมดทุกเพลง และนั่นเขาก็เรียกว่าเป็นเพลงไทย เขาก็เรียกของเขาว่าเป็นเพลงลาวเดิม เขาก็เรียกไทยเดิม ก็เข้าไปถึง ถ้าต่างคนต่างแยกกันก็ทะเลาะกันเปล่าๆ เขาก็ไม่รู้เหมือนกันว่าถ้าสมมุติจะเถียงกันจริงๆ เขาก็อาจจะมาถามว่า ถ้าเราอยากจะทำเพลงไทยเดิมนั้นนะใครแต่ง แค่นี้เราก็จน เราบอกไม่ได้ว่าใครแต่ง แต่บางเพลงก็มีเหมือนกันที่เราบอกได้ว่าใครแต่ง และเขาก็เอาไปเป็นเพลงบอกว่าลาวเดิมก็มี แต่ว่าโดยทั่วไป คนไทยคนตะวันออกถือว่าเพลงเป็นของชาติ เป็นของสูง ไม่ใช่เป็นของคนไหนคนนี้จะสร้างขึ้นมา ที่สร้างขึ้นมาไม่ได้เป็นน้ำมือของมนุษย์ เช่น ศิลปะงานเขียนเขียนด้วยศรัทธาต้องการมอบไว้ให้โลก มอบไว้ให้ชาติ ให้คนทั่วไป มอบให้สังคม คนของเราไม่ยึดทุกอย่างไว้เป็นปรัชญาของทางตะวันออก เพราะฉะนั้นเราจะไม่รู้เลยว่าภาวภาคโบราณใครเป็นคนเขียน ไม่ทราบว่างานศิลปะที่งดงามเหล่านั้น ใครเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมา แม้แต่ศิลปะอย่างเราของเราก็คือของๆ ส่วนรวม ของๆ โลก เพียงแต่

เรามาชื่นชมกับสิ่งเหล่านั้นเพียงเท่านั้น เพราะฉะนั้นก็ไม่ถึง อย่างระบาคงจำปา เราดูรู้โดยสายตาเห็นว่ามันคือรำเพลงช้าเพลงเร็ว แต่ว่า ระบาคงจำปา ก็คือ ระบาคงจำปา ก็อาจดูว่าชนเผ่าเดียวกัน จะแยกตรงไหนก็ไม่ทราบ หรือทางภาษาก็เหมือนกัน เช่น คำยืม ทะเลาะกันเปล่าๆ เคยทำรายงานเมื่อตอนอยู่ปริญญาโท ถูกตัดคะแนนเสียมากมาย ไปออกว่าหัวข้อรายงานคือ “คำยืมเขมร” ก็ลอกมาหมด อาจารย์บอกว่า ที่ไม่ได้เป็นคำเขมร อาจเป็นคำไทยก็เป็นได้ ทำรายงานให้ได้ยาวๆ มันเยอะ เยอะทั้งๆ ที่ก็หาคนพิจารณาไม่ได้ว่าอันนี้เป็นเขมร อันนี้เป็นไทย เพราะต่างก็มีวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดกันมาก จึงไม่มีความจำเป็นที่จะมาพิจารณาว่า เป็นของไทย เป็นของลาว เป็นการยืมมันถือมันโดยที่ว่ามันไม่สามารถทำให้เราซึมซาบศิลปะความงามอันนั้นเข้าไปจรรโลงจิตใจจริงๆ อย่างด้านศิลปะทอผ้า ด้านศิลปะพื้นบ้านก็เหมือนกันอีก อย่างจีนที่ไปเห็นศิลปะการร่ายรำ มันก็เป็นศิลปะจีน ทางด้านตะวันตกก็เหมือนกัน ตุรกีที่ไปเที่ยวนี่ไม่ได้ไปดูอะไรอย่างดูของจีน คือเราไปดูที่ๆ เขาให้ไป ที่พูดมา ๒ ชั่วโมง ก็เห็นจะพอแค่นี้